

Сидорчук Н.Г. Технологія організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу // Освітні технології у процесі викладання навчальних дисциплін /За ред. О.А. Дубасенюк: Зб. наук. праць. – Житомир: Житомирський держ. ун-т, 2004. – С. 64-69.

Сидорчук Н.Г.
кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра педагогіки

Технологія організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу

Концептуальні ідеї дослідження. Процес формування у майбутніх учителів самоосвітньої діяльності ґрунтується на теорії неперервної освіти, одним із аспектів якої є перетворення освіти в самоосвіту. Реалізація концепції забезпечується використанням особистісного і діяльнісного підходів, тобто людина розглядається як індивід, особистість, суб'єкт власної діяльності, у ході якої вона постійно розвивається, змінюється, набуває нових особистісних та індивідуально-психологічних якостей, професійних знань та вмінь. Позиція особистості є цілісним проявом як внутрішніх сил, так і моделей побудови педагогічного процесу, що в цілому забезпечує широкі можливості соціальної та професійної адаптації. Такий підхід сприяє не тільки формуванню основ професійної самоосвітньої діяльності, але й розвиває критичність мислення, здібності до сприйняття та адаптації в умовах оновлення видів діяльності, вміння пов'язати теоретичні знання з практикою.

Цільові орієнтири. Основу технології формування самоосвітніх умінь майбутніх учителів складає уявлення про ієрархію цілей, яка забезпечує її гнучку адаптацію до процесу навчання і перехід від соціального замовлення щодо підготовки вчителя національної школи до врахування індивідуальних можливостей студентів. Розроблена технологія реалізує процес цілеутворення на трьох рівнях: стратегічному, поетапному, оперативному.

Таблиця

Таксономія навчальних цілей у пізнавальній сфері

№ п/п	Категорія цілей	Змістова інтерпретація категорій навчальних цілей
1	Знання (репродуктивний рівень)	<p>Знають::</p> <ul style="list-style-type: none"> - історичні та соціально-педагогічні передумови становлення та розвитку професійної самоосвіти; - теоретичні та концептуальні засади професійної самоосвіти; - чинники підвищення продуктивності самоосвітньої діяльності; <p>Формулюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначення понять “освіта”, “самоосвіта”, “самоосвітня діяльність”, “самостійна робота”, “методи самоосвіти” тощо. <p>Класифікують:</p> <ul style="list-style-type: none"> - методи самостійної навчальної роботи як засіб формування самоосвіти на основі діяльнісного підходу. <p>Визначають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - етапи формування самоосвітніх умінь у процесі вивчення предметів педагогічного циклу.

2	Розуміння (репродуктивний рівень)	<p>Розкривають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - передумови виникнення, становлення самоосвіти; <p>Пояснюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - взаємозумовленість організаційно-педагогічних та соціально-психологічних чинників самоосвітньої діяльності; - значення самоосвіти у професійній діяльності вчителя; - роль самоосвітньої навчальної діяльності у підготовці майбутніх учителів до професійної самоосвіти. <p>Виділяють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - групи методів самостійної навчальної роботи відповідно до етапів формування професійної самоосвіти.
3	Застосування (конструктивний рівень)	<p>Демонструють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - на конкретних прикладах застосування окремих методів самоосвіти відповідно до етапу її формування в конкретних ситуаціях. <p>Моделюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - окремі етапи самоосвітньої діяльності. <p>Конструюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - моделі продуктивної самоосвітньої діяльності.
4	Аналіз (творчий рівень)	<p>Аналізують:</p> <ul style="list-style-type: none"> - соціально-педагогічні передумови становлення та розвитку самоосвітньої діяльності; - власну самоосвітню діяльність та самоосвітню діяльність вчителів загальноосвітніх шкіл. <p>Обґрунтовують:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вибір методу формування самоосвітньої діяльності. <p>Застосовують:</p> <ul style="list-style-type: none"> - методи самоосвіти у нестандартних умовах. <p>Виправляють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - помилки та недоліки у власній самоосвітній діяльності.
5	Синтез (узагальнюючий рівень)	<p>Визначають:</p> <ul style="list-style-type: none"> - мету власної самоосвітньої діяльності та на її основі складають програму самоосвіти. <p>Сприяють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвитку самоосвітньої діяльності учнів у період педагогічної практики.
6	Оцінка (узагальнюючий рівень)	<p>Оцінюють:</p> <ul style="list-style-type: none"> - значення професійної самоосвіти в цілісній системі професійної підготовки; - самоосвітню діяльність вчителів різного рівня її продуктивності; - обговорюють складені студентами програми самоосвіти.

Ключові поняття:

- *самоосвітня діяльність* – назвемо такий специфічний вид діяльності, в ході якої завдяки самостійному визначенню цілей особистість задовольняє власні пізнавальні потреби або вдосконалює свої здібності, якості та властивості особистості;

- *самостійна робота* – будемо називати будь-яку діяльність особистості, яку вона здійснює відповідно поставлених перед нею цілей без участі керівника.
- *технологією формування самоосвітньої діяльності майбутніх учителів* назовемо системний спосіб її організації, спрямований на оптимальну побудову і реалізацію майбутньої професійної самоосвіти в процесі вивчення предметів педагогічного циклу. Цей процес ґрунтується на самостійній навчальній роботі майбутніх учителів і спрямовується на генералізацію знань і умінь, підвищення продуктивності самоосвітньої діяльності завдяки впливу на фактори, які визначають її рівень.

Особливості змісту. Розроблена технологія забезпечує формування продуктивної самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу шляхом включення їх у активну самостійну роботу. При визначенні змісту особлива увага зверталася на врахування виявлених, теоретично обґрунтованих, експериментально перевірених умов організації продуктивної самоосвітньої діяльності майбутніх учителів. Змістова інтерпретація технології включає розробку класифікації методів самостійної навчальної роботи як основи підготовки до професійної самоосвітньої діяльності на основі діяльнісного підходу та за етапами її формування.

Особливості методики. Виходячи з того, що в ході самоосвітньої діяльності особистість виступає суб'єктом своєї діяльності щодо досягнення самостійно визначених цілей, які і складають головний мотив самоосвітньої діяльності, а в ході самостійної роботи цілі перед особистістю ставить керівник, особливістю методики реалізації розробленої технології будемо вважати включення студента в самостійну роботу в ході вивчення предметів педагогічного циклу. Така побудова технології обумовлена тим, що самостійна робота при зацікавленому ставленні до неї тих, хто навчається, переростає в їх самоосвітню діяльність. Це відбувається, коли вони повною мірою засвоїли цілі самостійної роботи, за власним бажанням роблять усе, щоб їх досягти. Як тільки мета самостійної роботи перестає бути особистою метою того, хто навчається, відбувається зворотний перехід від самоосвіти до самостійної роботи. *Шляхом таких взаємопереходів можна підвищувати рівень готовності особистості до самоосвітньої діяльності.*

Реалізація технологічного підходу, на нашу думку, дасть можливість:

1. поліпшити успішність майбутніх учителів;
2. більшою мірою реалізувати їх пізнавальний потенціал;
3. сприяти формуванню у студентів таких важливих якостей, як «організованість» та «самостійність»;
4. впливати на формування ділових і творчих стосунків між викладачем і студентами в процесі організації самоосвітньої діяльності;
5. перевести «суб'єкт-об'єктні» відносини в площину «суб'єкт-суб'єктних»;
6. підготувати їх до професійної самоосвітньої діяльності з урахуванням сучасних потреб суспільства.

Впровадження педагогічної технології в освітній процес. Дослідно-експериментальна робота виконувалася на базі Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Рівненського державного гуманітарного університету, Ізмайльського державного педагогічного інституту, Коростишівського педагогічного училища. Всього дослідженням у 1990-2000 роки було охоплено 194 вчителі, 1370 студентів, 250 учнів.

Технологія організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів впроваджувалася та продовжує впроваджуватися у процесі вивчення предметів педагогічного циклу на фізико-математичному факультеті, соціально-психологічному та педагогічному факультеті Житомирського державного університету імені Івана Франка.